

ՀՐԵՐ ԲՈԿՆԵՐՈՒԹՅԱՆ

4588 է

ՀԱՐՔԵՐՈՒԹՅԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

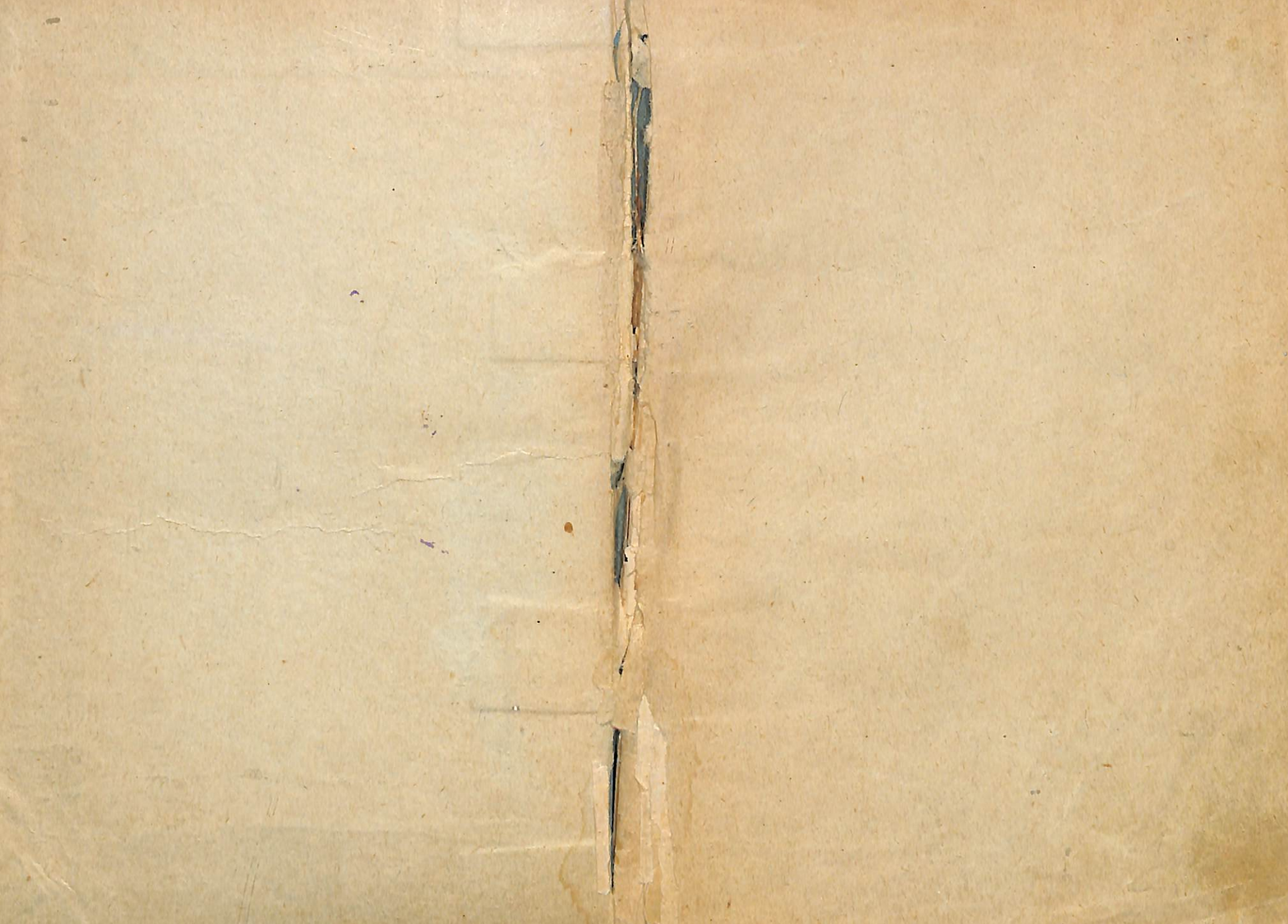
ԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ե

Գրք. ստորան Վ. Պ. Օ. Ե. Ե., Մազիսկի Ն. Ն.
1914

85

Բ-82

35

F-82

ab

31 MAY 2006

19 NOV 2010

ԻՕՀ. ԲՕԿԿԸԶԻՕ

79

Կ Ե 8 8 Է

ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պ ա տ մ ու լ ա ծ ք

գերմաներէնից թարգմանեց

ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս.

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՑ Ս..

ԳԻՆԸ 8 Կ.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Եյերուր. տպարան «Է Պ Օ Խ Ա», Մուզեյակի № 8.
1914

88

06 MAR 2013

7914

188

ԿԵՑՑԷ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղ ժամանակ Իտալիայում ապրում էր Գվալտիերի անունով մի երիտասարդ, որ Սալուցցո բղեջխութեան միակ շառաւիղն էր: Դա կեանքն անց էր կացնում անհոգ և ուրախ. մի օր շներով էր որսի գնում, միւս օրը բազէներով: Ոչ կին ունէր և ոչ գաւակներ, և մտքով ամենին չէր էլ անցկացնում ամուսնանալ:

Առ հասարակ իրան շատ պարկեշտ ու մաքուր էր պահում և կանայք չափազանց գովում և համակրում էին նրան այդ յատկութեան համար: Բայց նրա վարած անհոգ կեանքն ու ողջախօնութիւնն իսկի դուր չէին գալիս երկրի աղնուականներին, իշխաններին ու մեծամեծներին: Նրանք անդադար կրկնում էին.

—Տէր, այդպիսի կեանք վարել չի կարելի, հերիք էր ամուրի մնալը, ամուսնացիր, որ ժառանգ ունենաս, թէ չէ քո մահից ետ մեր երկիրը կը մնայ առանց բղեջխի: Եթէ քեզ համար անյարմար է հարսնացուի ման գալը, իրաւունք տուր մեզ, մենք այդ նեղութիւնը ուրախութեամբ կը քաշենք, հարսնացու կը ճարենք ազ-

9647-57

նիւ ընտանիքից, մի առ մի տեղեկանալով ծնող-
ների մասին, կաշխատենք, որ հայրն ու մայրը
լինեն պատուական ու առաքինի հոգիք, մի
խօսքով այնպիսի հարսնացու, որ ամեն կողմով
լինի արժանաւոր ու քեզ երջանկացնի,

— Աչքի լոյս բարեկամներ, պատասխանեց
մի օր Գվալտիերին, դուք ուղղակի ինձ ստիպում
էք, որ կամբիս հակառակ բան բռնեմ, այսինքն
ամուսնանամ, ինչ որ երբէք չեմ ցանկացել և
որի մասին իսկի չեմ մտածել: Բաջ գիտեմ, թէ
որքան դժուար է առհասարակ այնպիսի ամուսին
գտնելը, որ բնոյթի, վարք ու բարքի կողմից
մեր ուզածը լինի: Մեծ մասով աղջիկները զգա-
լու, մտածելու եղանակով դուրս են գալիս ե-
րիտասարդների ցանկացածի հակառակը: Ուստի
կատարեալ դժոխք է դառնում այն մարդու
կեանքը, որին վիճակուած է լինում անհամա-
պատասխան կնոջ հետ ապրել: Սխալ է, որ
կարծում էք, թէ աղջիկներն ունենում են ծնող-
ների վարքն ու բարքը և այդ հիման վրայ ցան-
կանում էք ինձ համար հարսնացու ճարել ազ-
նիւ ընտանիքից: Ի՞նչպէս կարող էք ճանաչել
հօրը կատարելապէս, կամ ի՞նչ գիտէք թէ նրա
մայրը ի՞նչ ծածուկ արարքներ է ունեցել: Մի
րոպէ ընդունում եմ, որ հայրն ու մայրը պա-
տուական, առաքինի անձինք են, բայց կարող
էք երաշխաւորել, որ զաւակները նոյն կերպ
կը լինեն:

Ինչպէս նկատում եմ, դուք հաստատ վճռել
էք ամուսնութեան ծանր լուծը ուսիս դնել-
ընորհակալ եմ ձեր անկեղծ հոգատարութեան
համար: Բայց չեմ կամենում, որ ապագայում
ուրիշի մեղադրեմ, — չէ՞ որ կարող է պատահել, որ
ձեր ընտրած հարսնացուն իմ ցանկացած կլինը
չը դուրս գայ. ուստի խնդրում եմ, թողէք, որ
ընտրութիւնն ինքս անեմ, իմ ընտրածին—ամե-
նայետին աղքատի աղջիկը կը լինի, թէ թագա-
ւորի—եթէ ինչպէս բղեշխուհուն արժանն է,
այնպէս չէք ընդունիլ ու պատուիլ, այն ժամա-
նակ ես սրտումս անտանելի կսկիծ պիտի զգամ,
որ ձեր խնդիրը յարգեցի ու կամբիս հակառակ
մտայ ամուսնութեան լծի տակ:

— Ա՛խ, ի՞նչ ես հրամայում, տէր, պատասխա-
նեցին երկրի իշխաններն ու մեծամեծները, ըս
սիրու համար ամեն պայմանի պատրաստ ենք.
միայն ըոնն այն լինի, որ առանց յետաձգելու
շուտով հարսնացու ընտրես, պսակուես, որ ըս
մահից ետ մեր սիրուն աշխարհը անզուլիս
չը մնայ:

Երիտասարդ բղեշխին վաղուց դուր էր եկել
տեսքով մի խիստ սիրուն աղջիկ, մի աղքատ ոչ-
խարածի աղջիկ, որ ապրում էր նրա պալա-
տից դէնը մօտիկ շէնում: Մեր տարօրինակ
բղեշխը միանգամայն հաւատացած էր, որ եթէ

այդ աղջկայ հետ պսակուի, երջանիկ կեանք է ունենալու: Էլ ոչ դէս ու դէն ընկաւ հարսնացու փնտրելու համար, ոչ երկար մտածելով զուր տեղ գլուխ ցաւացրեց, ուղղակի վճռեց իրա հպատակ սղքատ աղջկանը կին ուզել: Իսկոյն կանչել տուեց նրա հօրը, որ շէնի խեղճերի խեղճն էր, ձեռ խփեց նրա հետ ու ասեց.

— Այ մարդ, լսիր, աղջկանդ հաւանել եմ և պիտի գամ նշան տամ: Քեզ յայտնում եմ, բայց դեռ տանդ բան չասես մինչև իմ գալը:

Այդ այդպէս վերջացելուց ետ Գվալտիերին կանչեց մօտ իշխաններին ու մեծամեծներին և յայտնեց նրանց.

— Սիրելի բարեկամներ, դուք ցանկանում էիք, որ ես ամուսնանամ. ահա կատարում եմ այդ ցանկութիւնը, լսելով աւելի ձեր թախանձանքին և ոչ թէ իմ սրտին: Յիշեցնում եմ ձեր խոստումը, չը մոռանաք, որ ում էլ ընտրեմ, դուք պիտի ընդունէք ու սիրէք իբրև բղբխուհու: Տուած խօսքս ես հաստատ պահում եմ, դուք էլ պահեցէք ձերը: Յայտնում եմ, որ այս մօտիկ շէնում գտել եմ սրտիս ուզած հարսնացուն, շուտով նշան պիտի տանեմ, պսակուեմ ու բերեմ պալատը: Գնացէք, ինչպէս վայել է, ճոխ խնջոյքի պատրաստութիւն տեսէք. հարսանիքի հանդէսը պիտի փառաւոր լինի: Տեսնեմ, թէ ինչ պատուով էք ընդունում ձեր տիրոջ ամուսնուն: Կարճ, հանդէսն այնպէս շքեղ կազ-

մեցէք, որ գոհ մնամ ձեզանից, ինչպէս որ, լիայտյս եմ, դուք գոհ էք մնալու իմ արած ընտրութիւնից:

— Ինչպէս կամենում ես, մենք յօժար ենք, պատասխանեցին հպատակները, հաստատ խօսք ենք տալիս, որ հարսնացուին, ում աղջիկն էլ լինի, ընդունենք իբրև բղբխուհու և նրան պատուենք ու պաշտենք մեր գլխից էլ առաւել:

Այսպէս ասին իշխան ու մեծամեծ մարդիկ և շտապով իրար գլխով անցան հարսանիքի պատրաստութիւնները տեսնելու: Բարի նախանձով վառուած բոլորը մըցում էին իրար հետ, որ խնջոյքը, որքան կարելի է, փառաւոր լինի: Գվալտիերին էլ իրա կողմից էր աշխատում, որ հանդէսը պակաս տեղ չունենայ. հրամայեց պալատի ներսը, դուրսը գեղեցկացնել շքեղ զարդարանքներով: Հրաւէրներ ուղարկեց բարեկամներին, ազգականներին, դրացիներին, որ գան: Աստժու ամեն բարիք ունէր, ինչո՞ւ չէր կանչել, վայ խեղճի օրին: Յետոյ պատուիրեց հարսնացուի համար զգեստներ պատրաստել, այն էլ ինչ հիանալի, թանկագին կտորներից. կանչել տուեց հարսնացուի հասակի մի աղջիկ, չափսը բռնել տուեց նրա վրայ: Շինել տուեց մի քանի գոտիներ, գմբուխտէ մատանիներ, յակիւթէ ականջի օղեր և ապա մի մարգարտաշար թագ, որ տեսնողի աչքը վրէն գնում էր. ինչ որ մի ապագայ բղբխուհուն հարկաւոր է, ամենն

էլ շինեց, պատրաստեց:

Հասաւ նշանակած օրը, բզեշխն ամեն բան կարգադրած, հեծաւ նժոյզը և անցաւ իշխանների, ազնուականների, մեծամեծների զուխը, որոնք շտապել, եկել էին իրանց հպատակութիւնն ու խորին յարգանքը ցոյց տալու:

— Դէ, բարեկամներ, զիմեց նրանց, արդէն ժամանակ է, գնանք հարսնացուին բերելու:

Ամենն էլ ցնծաղէմ արշաւեցին բզեշխի ետեից ու մօտեցան այն շէնին, ուր ապրում էր հարսնացուի հայրը: Աղբւրի ափան առաջ կանգնած էր մի աղջիկ, աշխատում էր կուժը շուտ լցնել ու վազել, որ կարենայ միւս աղջիկների հետ գնալ բզեշխի հարսանիքաւորներին մտիկ անելու, որոնք արդէն անցնում էին իրա մօտով: Գվալտիերին մի նայելով իսկոյն ճանաչեց աղջկան ու հարցրեց.

— Գրիգելդա, հայրդ ո՞ւր է:

— Տանն է, տէր, պատասխանեց աղջիկը կարմրելով: Գվալտիերին երբ հասաւ նրանց դուռը, շուտով ձիուց իջաւ, շքախմբին պատուիրեց դուրսն իրան սպասել, ինքը Գրիգելդայի հետ մտաւ աղբատ Ջիանուկօլօյի ցածլիկ խրճիթը և խօսեց.

— Ողջոյն քեզ, Ջիանուկօլօ, եկել եմ տուած խօսքս կատարելու, այսինքն Գրիգելդային ինձ համար կին տանելու: Բայց նախ քան տանելը, կամենում եմ քո ներկայութեամբ նրան մի քա-

նի հարց տալ և իմ պայմաններն առաջարկել: Առաջ արի, Գրիգելդա, և ասա ինձ.— եթէ քեզ հետ ամուսնանամ, խոստանձում ես, որ ամեն բանում իմ կամքով զնաս:— Այո, պատասխանեց աղջիկը:— Այդ մէկ: Վրայ երկրորդը՝ խոստանձում ես, որ ինչքան էլ անարգեմ կամ ինչպէս դաժան էլ վարուեմ, դու ոչ բողոքես և ոչ վըրդովուես:— Այո, հանգիստ պատասխանեց աղջիկը:— Վրայ երրորդ՝ արդեօք քաջութիւն կուսնենաս անձայն հնազանդուելու, համբերութեամբ տանելու, ինչ անգութ բան էլ հրամայեմ:— Այո, խոստանում եմ կատարել, ինչ որ հրամայես, պատասխանեց Գրիգելդան աչքերը գետնին գցելով: Բզեշխը սրանց պէս մի քանի պայմաններ էլ առաջարկեց, ստացած պատասխաններից գոհ մնալով մօտեցաւ, բռնեց աղջկայ բազկից ու խրճիթից դուրս տարաւ. իրա ուղեկից իշխանների ներկայութեամբ հանեց Գրիգելդայի հագի բոլոր շորերը և սկսեց հագնել նրան հարսանեկան նոր զգեստները ու զուգել, ինչպէս զատկի ձու. ամենի վերջը մարգարտաշար թագն էլ դրեց նրա փարթամ ծամերով զարդարուած զլխին: Այդպէս պճնուած Գրիգելդայի վրայ ում խելքն ասես գնում էր:

— Բարեկամներ, զիմեց բզեշխը իրա մեծամեծներին ու իշխաններին, ահա ձեր առաջը կանգնած է այն աղջիկը, որին որոշել եմ իմ ամուսինը դարձնել, եթէ նա էլ յօժարուի ինձ

հետ ապրել ու մինչև մահ ինձ պատկանել:

Յետոյ դարձաւ դէպի աղջիկը, որ ամօթի և բաղդաւորութեան ձեռից շուարած, գրեթէ բան չէր տեսնում, հարցրեց.

— Գրիգելդա, ես կամենում եմ հաստատն ու ճշմարիտն իմանալ սրանց առաջ. անկեղծ ասա, յօժար ես, որ ես դառնամ քո ամուսինը:

— Այո, տէր, յօժար եմ, պատասխանեց աղջիկը:

— Ես էլ իմ կողմից եմ յօժար, որ դու լինես իմ ամուսինը, ասեց բղեշխը և անգին քարով ոսկի մատանին հանելով ծոցից, ամենի ներկայութեամբ դրեց նրա մատը:

Գնացին եկեղեցի, պսակուեցին: Նորահարսին եկեղեցուց դուրս բերելով նատացրին շքեղ զարդարած նժոյգի վրայ և առօք փառօք հասցրին պալատը: Այնտեղ բղեշխն այնպիսի հանդէսներ սարքեց, այնպիսի ճոխ խնջոյքներ տուեց հրաւիրեալներին, այնպիսի մեծածախս հարսանիք արեց, որ տեսնողը կը կարծէր թէ ֆրանկստանի թագաւորի աղջկանը հարս է բերել:

Իշխանները զարմացել էին տեսնելով, որ նոր զգեստներէ հետ նորահարսի մէջ մտել էին նոր սիրուն շարժուածք, նոր շնորհք ու նոր հոգի: Առաջուց հասակը բարեկազմ էր, դէմքը սիրուն ու գոգարիկ, այժմ թանկագին, փայլուն զգեստներէ մէջ Գրիգելդան այնքան հրապուրիչ ու զրաւիչ էր դառել, որ տեսնողն ասում էր—

չուտեմ, չը խմեմ, հէնց միայն նրա շէնք ու շնորհքին նայեմ: Նրան այն վիճակում տեսնողը չէր ասիլ, թէ նա տնանկ Զիանուկօյի ոչխարած աղջիկն է, այլ մի նշանաւոր իշխանի դուստր, որ աշխարհ է եկել երիտասարդներին միայն խելքահան անելու համար:

Գրիգելդան, բացի այն, որ հրեշտակի պէս գեղանի էր, ամուսնու մօտ էլ այնքան խոնարհ ու հնազանդ էր, որ բղեշխն իրան համարում էր ամենաերջանիկ մարդը երկրիս վրայ:

Բղեշխուհի դառնալով միշտ քաղցր էր նայում դէպի հպատակները, նա այնպիսի ողորմած աչք ունէր դէպի փոքրաւորներն ու ստորագրեալները, որ ամենը Գրիգելդային աւելի էին սիրում, քան իրանց գլուխը: Չը կար մէկը, որ նրան մի անգամ տեսնելով չը սիրէր ու Աստծուց նրա համար արեշատութիւն չը խնդէր:

Երբ բղեշխը որոշեց աղքատ Զիանուկօյի աղջիկն ուզել, սկզբում նրա իշխաններից, բարեկամներից շատերը միաբերան ասում էին, որ բղեշխը խելօք բան չի բռնել ոչխարած աղջկան կին ուզելով: Բայց յետոյ իրանք զգացին իրանց սխալը. անդադար գոյում էին նրա խելքն ու իմաստութիւնը. «միայն բղեշխի սուր աչքը, ասում էին նրանք, կարող էր շինականի աղքատ ու կոշտ հագուստի մէջ նշմարել այն ընտիր առաքինութիւնները, որոնցով մեր բղեշ-

խունին դարդարուած է՞:

Գրիգելիզայի խելքի ու շնորհքի համբաւը հետզհետէ տարածուեց հեռու երկրներ. այնտեղ էլ շատ մարդիկ, որոնք աննպաստ կարծիք էին կազմել բղիշխի վրայ նրա տարօրինակ արարքի պատճառով, ամենն էլ իրանց կարծիքը փոխեցին: Կային այնպիսիներն էլ, որ Գրիգելիզայի բարեմասնութիւնները լսելով, բղիշխի բաղդին նախանձում էին:

Երկար չը քաշեց, չքնազ բղիշխունին յղեացաւ և աշխարհ բերեց մի սիրունիկ աղջիկ: Գվալտիերու համար այդ դարձաւ մեծ տօն ու ցնծութիւն: Բայց հէնց այդ բաղդաւոր օրերին նրա գլխի մէջ ծագեց մի տարօրինակ միտք: Նա ցանկացաւ փորձել իրա կնոջ բնաւորութիւնն ու համբերութիւնը և այդ նպատակով ենթարկել նրան անտանելի ցաւի ու զարհուրելի կակիծի: Նախ և առաջ սկսեց անմեղ Գրիգելիզային անարգել կոպիտ խօսքերով: Այդ վիրաւորանքը լուռ, անմոռնչ տարաւ: Երկու օր անցնելուց ետ բղիշխը յոնքերը կիտած մօտեցաւ կնոջն ու ասեց.

— Գիտէս ինչ. արդէն հպատակներս սկսել են բացարձակ տրտունջներ անել, որ ես ինձ համար կին եմ ընտրել մի աղքատի աղջիկ, բոլորովին հասարակ ծագումից, որ իսկի վայել չէ բղիշխին. մանաւանդ նրանք խիստ զժգոն են նրանով, որ դու ազատուել ես ու առաջին անգամ աշխարհ բերել աղջիկ և ոչ տղայ: Այդ

չարագուշակ նշան է թւում նրանց իմ աշխարհի համար:

— Իմ գլխի տէր, հանդարտ խօսեց Գրիգելիզան առանց դէմքի վրայ որեէ վրդովմունք երևացնելու, արա ինչպէս կամենում ես, ինչ որ պահանջում է քո աստիճանի ու անուան պատիւը, օգուտը և փառքը: Ինչ էլ անես, ես յօժար եմ հնազանդութեամբ լսելու ու կատարելու. լաւ եմ յիշում, որ ես քո հպատակների մէջ ամենայետիմնն էի. ամենեկին չեմ մոռացել ես այն, ինչ որ ինձ պէս աղքատ աղջկայ համար արել ես, խոստովանում եմ, որ միանգամայն անարժան եմ այն փառքին, որին քո ողորմութեամբ հասել եմ:

Այս պատասխանը շատ դուր եկաւ բղիշխին. ակներև տեսաւ, որ բարձր դիրքի հասնելը նրան իսկի չի գողոզացրել: Մի քանի օրից ետ բղիշխը դարձեալ ասեց Գրիգելիզային:

— Հասարակ թէ բարձրաստիճան հպատակներս կտրական յսյանում են, որ աչքով աչք չունեն քո աղջկան տեսնելու: Մի հնար պիտի մտածել նրանց խիստ յուզմունքի առաջն առնելու համար:

Ասեց ու հեռացաւ:

Կարձ ժամանակից ետ երևաց բղիշխի հաւատարիմ ծառաներից մինը և արտասուքն աչքերին խօսեց.

— Ողորմած տիրուհի, ներիր, որ ակամայ

անախորժ հրաման եմ բերել բոլորից. եթէ այն չը կատարեմ, պիտի կեանքից զրկուեմ: Նա հրամայել է... որ ձեր աղջիկն առնեմ ու... տանեմ...

Ծառան արտասուքից խեղդուելով չը կարաց խօսքը շարունակել: Թշուառ կինը, որ ծառայի կցկտուր բառերը լսելու հետ դիտում էր նա և նրա վշտահար դէմքը, իսկոյն մտաբերեց ամուսնու ասածները ու հաստատ եզրակացրեց, որ հրամայած է իրա սիրասուն գաւաղը տանել և սպանել: Կսկծալի սրտով ընկաւ օրօրոցի վրայ, համբուրեց մի քանի անգամ երեխային, հանեց օրօրոցից ու մայրական բերանով օրհնեց: Ուղիղ է, անչափ ծանր էր մօր սրտի համար մատղաշ գաւաղից զրկուելը, բայց նա ամուր կամքով զսպեց ներսի կսկիծը, երեխան տուեց ծառայի գիրկը և ասեց.

— Ահա ան, տան և վարուիր սրա հետ այնպէս, ինչպէս քո տէրը հրամայել է, բայց լսի՛ր ինչ եմ աղաչում, չը թողնես մարմինն ընկած, որ գազանների ու թռչունների կեր լինի... եթէ այդպիսի բան բեզ չի հրամայած:

Ծառան երեխան զրկին հեռացաւ և բոլորից մօտ տանելով, մանրամաս պատմեց Գրիգորայի բերանից լսածները: Գվալտիներին չափազանց զարմացաւ կնոջ ամուր սրտի և հաստատ կամքի վրայ, բայց իրա մտադրութիւնը չը փոխեց. կատարեց, ինչ որ նախօրօք որոշել էր:

Անցաւ բաւական ժամանակ, Գրիգորայի նորից յղիացաւ և մի գեղեցիկ տղայ բերեց. մայրական վշտակոծ սիրտը մխիթարութիւնով լցուեց: Բոլորից ցնծութիւնն էլ սահման չունէր. օր չէր լինում, որ մի քանի անգամ նորածնին չը զրկէր, համբուրելով չը հրճուէր: Բայց տարին դեռ չը լրացած սատանան նորից մտաւ նրա սիրտը. կնոջ բնաւորութիւնը փորձելու համար արածը քիչ համարելով, կամեցաւ աւելի տաժանելի կսկիծի միջոցով ըննել բամբաղդ կնոջ համբերութիւնը:

Մի օր շինծու գայրոյթը դէմքին ներս եկաւ ու Գրիգորային ասեց.

— Հպատակներիս երեսներին նայել անկարելի է, այն աստիճանի նրանք վրդովուած են: Իրա պատճառը քո նորածին տղան է: Այն, ինչ որ ինձ համար մխիթարութիւն է, նրանք համարում են անարգանք և անպատուութիւն: Ուղղակի զարհուրում են, երբ մտածում են, թէ ինձնից ետ նրանց հրամայողն ու բոլոր լինելու է ոչխարած Զիանուկոյի թողը: Թէև անտանելի կսկիծ է լինելու սրտիս, բայց իշխանների ու մեծամեծների տրտունջից ազատուելու համար ստիպուած եմ այս երկրորդ գաւաղի հետ էլ վարուելու այնպէս, ինչպէս մի ժամանակ առաջինի հետ վարուեցի: Եւ վերջը, ինչպէս նկատում եմ, ստիպուած պիտի լինեմ բեզ իմ տանից հեռացնել, ուրիշ նոր կին բերել ար-

ժանաւոր ժառանգ ունենալու համար, եթէ այդ չանեմ, հպատակներս անպատճառ կարտաքսեն ինձ իմ երկրից:

Գրիգելւոյն համբերելով խոնարհութեամբ լսեց իրա ամուսնուն ու անվրդով պատասխանեց:

— Տէր, աղաչում եմ, արա՛ ամեն բան, ինչպէս քո կամքն է, իմ մասին ամենևին մի անհանգստանալ, ես հող ու մօխիւր եմ քո համեմատութեամբ: Աշխատիր լինել երջանիկ և գոհ: Աշխարհիս վրայ ոչինչ չըկայ ինձ համար աւելի թանկ, քան թէ քո բաղդաւորութիւնը: Ինչ էլ հրամայես, հնազանդութեամբ կը կատարեմ:

Այս խօսքերից ետ մի քանի օր հազիւ էր անցել, Գվալտիերու հաւատարիմ ծառան երևաց, նոյն կերպով առաւ Գրիգելւոյի գրկից մանուկին ու հասկացրեց, որ տանում է սպանելու: Խեղճ կինը քիչ մնաց, որ կսկիծից ցնորուի: Բայց դարձեալ իրան զսպելով, ամուր կամքի ուժով կարողացաւ տանել այդ կորուստն էլ, առանց ողբի ու բողոքի: Սրտի խորքում թագցրեց մօր անասելի վիշտն ու մնաց հանգիստ, անվրդով, իբր ոչինչ չը պատահած: Բզեշխն այս տեսաւ ու զարմացաւ ինքն իրան. «ո՛չ, ո՛չ, կրկնում էր նա, Գրիգելւոյի տեղ ուրիշ կին չէր կարող այդպիսի կսկիծին պիմանալ»: Եթէ Գվալտիերին աչքով տեսած չը լինէր, թէ կինն ի՛նչ քնքշութեամբ էր գուրգուրում ու խնամում զաւակներին, կարող էր մի բոպէ կարծել, որ մա-

նուկների կորուստը նրա համար ցաւալի չէր: Բայց այժմ կնոջ վարմունքն ու շարժմունքը դիտելով, համարում էր պարզ ապացոյց նրա մեծ խելքի ու իմաստութեան:

Իշխաններն ու մեծամեծները, լսելով բզեշխի անգութ արարքը զաւակների վերաբերեալ, խիստ դառնացած էին նրա դէմ, բայց աշխարայ չէին անում իրանց անբաւակոնութիւնը. նրան անուանում էին *անխիղճ*, *անհոգի* հայր: Իսկ բզեշխուն չէին կարողանում առանց ափսոսալու, առանց արտասուելու մտիկ անել: Գրիգելւոյին շրջապատող կանայք շատ անգամ ցաւակցում էին նրան. անկարող լինելով իրանց փղձուկը պահել, ողբում էին անմեղ մանուկների կորուստը. բայց նա միշտ հանգստացնում էր նրանց:

— Մի՛ք ողբալ, սիրելիք, ես նրա համար լուռ, անմտունջ զոհ բերի զաւակներիս, որովհետեւ խոտացել եմ ամեն ինչ հնազանդութեամբ տանել. այդպէս էր կամենում իմ տէր բզեշխը:

Ժամանակ անցնելուց ետ, սատանան նորից մտաւ բզեշխի սիրտը. ուզեց փորձել կնոջ անձնուիրութիւնը, հնազանդութիւնը և վերջին անգամ աւելի սուր կսկիծ պատճառել խեղճ Գրիգելւոյին: Մտերիմ իշխաններին կանչելով իրա մօտ՝ յայտնեց.

— Ես այլևս չեմ ուզում Գրիգելւոյին իբրև կին պահել: Երևտաւոր հասակում խելքիս

75-7696

փչեց, յիմարութիւն արի, նրան ընտրեցի ու պսակուեցի: Այժմ տեսնում եմ, որ մեծ սխալ եմ արել հասարակ ծագումից աղջիկ ուզելով: Այդ սխալն ուղղելու համար մտադիր եմ դիմել Հոգևոր Տէրին, որ կնոջիցս բաժանի և իրաւունք տայ ուրիշ արժանաւորի հետ պսակուել:

Անաչառ և արդարասէր իշխանները հաւանութիւն չըտուին բղբալի մտադրութեանը. միաբերան դատապարտելով յորդորում էին ետ կենալ այդ մտքից: Բայց նա թոյլ չըտուեց, որ երկար առարկութիւններ անեն. խիստ դէմք առած կանգնեց տեղից ու նրանց ընդհատելով, կարճ ու կտրուկ ասեց.

— Իմ կամքն այս է, այսպէս պիտի լինի:

Շուտով այս բանն ընկաւ Գրիգելիայի ափանջը. խեղճի սիրտը կտոր կտոր էր լինում, երբ մտածում էր, թէ պիտի վերադառնայ հօր անշուք խճիթը, նորից ոչխարներ արածացնի ու հերուհից տեսնի, որ իրա սիրած ու պաշտած ամուսինը ուրիշ կնոջ է պատկանում: Շատ էլ այս մտածմունքները նրա հոգին խաշում էին, բայց նա իրա մէջ վճռեց համբերել նախկին մեծահոգութեամբ ու հաստատակամութեամբ դառ ճակատագրի վերջին հարուածներին:

Երկար չը բաշեց, Հոգևոր Տէրից թուղթ եկաւ, որն իրաւունք էր տալիս Գվալտիերուն հեռացնել պալատից Գրիգելիային և ամուսնանալ ուրիշ աղջկայ հետ: Բղբալի հրամանով պալատը

ժողովուեցին բոլոր մեծամեծներն ու ազնուականները: Ահագին բազմութեան առաջ կանչել տուեց Գրիգելիային ու այսպէս խօսեց.

— Ահա Հոգևոր Տէրից եկած թուղթը, որի գորութիւնով քեզ պիտի թողնեմ և ուրիշին կին ուզեմ: Դրա գլխաւոր պատճառը մեր ծագումների խիստ զանազանութիւնն է. իմ նախնիք-ամենը եղել են ազնուարիւն անձինք, բարձր տոնմից ծագելով կառավարել են այս երկիրը: Ինքզ լաւ գիտես, որ իմ հպատակ իշխաններից շատերը երևելի, զօրեղ կալուածատէրեր են և լրանց ձեռի տակ ունեն անթիւ հարկատուներ. իսկ քո Գալսնիք դրա հակառակ եղել են հասարակ ծագումի մարդիկ, սոսկ հողագործներ: Քեզ անկարելի է մնալ Սալուցցոյի բղբալի կին, այսօրուանից դու ազատ ես. կարող ես քո բերած օժիտը վերցնել ու հօրդ տուն վերադառնալ. ես արդէն ընտրել եմ ուրիշ արժանաւոր կին, բոլորովին յարմար իմ դիրքին ու աստիճանին:

Գրիգելիան թէև նեղսրտած էր, բայց ուրիշ կանանց պէս լաց չեղաւ. ամեն ճիգ թափելով զսպեց արտասուք ու հեկեկանք, ծածկեց սիրտը շամփրող դառնագոյն վիրաւորանքը ու հանդարտ եղանակով խօսեց.

— Տէր, ես միշտ էլ տեսնում էի, որ իմ հասարակ ծագումը ամենևին չի պատշաճում քո բարձր, ազնիւ ծագումին: Ինչ դիրք ու փառք որ վայելում էի, դա Աստուծո և քո ողորմու-

Թեան շնորհքն էր, բայց հոգիս զգում էր, որ այդ փառքն ու բաղդաւորութիւնը ինձ համար երկարատև չեն լինելու: Այժմ երբ քեզ հաճելի է շնորհածդ ետ առնել, ես չեմ ընդդիմանալ: Չէ որ խոստացել եմ անմոռնչ հպատակուել իմ տիրոջ կամքին: Ահա նշանի մատանին, խնդրեմ յետ ընդունիր: Դու հրամայում ես, որ բերածս օժիտը յետ տանեմ: Այնքան բան չեմ բերել, որ պարկեր լցնեմ, շորուն բարձեմ: Ես լաւ եմ յիշում, որ դու ինձ հայրական տնից մերկ ես վերցրել: Եթէ քո անունին վայել է, որ այս պալատում երկու զաւակ ծնող մարմինը բոլորովին մերկ վերադառնայ ծերունի հօր մօտ, ճանապարհին մարդկանց ծաղրի նիւթ դառնալով, ես պատրաստ եմ քո այդ կամքն էլ կատարել: Քո տուն եկել եմ իբրև կոյս աղջիկ, բայց այդ հպարտութիւնն այժմ յետ չեմ տանում. իբրև հատուցումս դրա, աղաչում եմ, թոյլ տուր գոնէ մի շապիկ մնայ հագիս, որ մարդկանց աչքից ամօթս ծածկի, պաշտպանի:

Գվալտիերին կնոջ այդ խօսքերը լսելով համարեա սրտի մէջ լաց էր լինում, բայց արտաքուստ շարունակում էր մնալ դաժան, քարասիրտ. վերջն առանց դէմքի խստութիւնը մազաչափ փոխելու ասեց.

— Երբ այդքան աղաչում ես, մի շապիկ կը թողեմ մնայ հոգիդ:

Բզեշխի մօտիկ մարդիկ միջնորդեցին, խնդր-

րեցին, որ գոնէ մի ձեռք հագուստ տայ կնոջը. — Տէր, դա ամբողջ 13 տարի Սալուցցոյի բզեշխուհին է եղել, որի առաջ մենք պատկառանքով խոնարհել ենք մեր գլուխները, ինչպէս կարելի է, որ այսօր նա դուրսն երևայ կիսամերկ, իբրև մուրացկան, իբրև ոճրագործուհի, իբրև կանանցից ամենայետինը: Ո՛չ, մեր գլուխն այդ չի վերցնել:

Այս խօսքերը թէկուզ բզեշխին առած, թէկուզ մի քարի. ոչ մի միջնորդութիւն ու աղաչանք չազդեց նրա վրայ: Գրիգելւան—վայ նրա քամբաղդ օրին—մի հատիկ շապիկով, կիսամերկ, ոտաբօքիկ, գլխաբաց, մազերը շող տուած, դառարտասուքները գլորելով դուրս եկաւ պալատից: Նրա յետևից արիւն արտասուք էին թափում պալատի ծառաներն ու սպասուհիք, տեսնելիրանց բարեսիրտ տիրուհուն այսպէս անկողնում, իրա աղքատ հօր տ...

Ջիանուկօյուն երբէք հացել, թէ իրա աղջիկը բզեշխուհան կը մնայ. նա ամեն օր պէր մի ձախորդութեան, մի ուստի Գրիգելւայի շինական հագուստը, որ բզեշխը նշան տալիս նրա վրայ հանեց, հայրը հաւաքել, խնամքով պաշտպանելու: Այնպէս, Ջիանուկօյուն հանեց նախկին շորերը, որ հագնուց, որ հագնուց մնալ մեծանոցի, ու չըզարձնել դաժան ստազրի ա-

նարդար հարուածների վրայ: Նախկին բղբշխուհին սկսեց բանել ոչխարած հօր տանը, կատարելով ամեն տեսակ հասարակ աշխատանքներ:

Չանցկացաւ մի քանի օր, բղբշխը յայտնեց իրա մօտիկ անձերին— ազնուականներին, մեծամեծներին, որ նա նշանուել է Պանագոյի մեծանուն կոմսի աղջկայ հետ: Հրաման տուեց, որ հարսանիքի հանդէսի համար մեծ պատրաստութիւններ տեսնեն և յետոյ մի մարդ էլ ուղարկեց, որ Գրիգելոյին կանչեն: Ամենը դարմացան, թէ Գրիգելոյին ինչո՞ւ է կանչում: Երբ Գրիգելոյան երևաց, բղբշխը սառնասիրտ կերպով ասեց նրան.— շուտով այստեղ կը հասնի իմ ընտրած հարսնացուն: Ես ցանկանում եմ, որ սրտա առաջին ոտնամուտը փառահեղ լինի և իրա դիրքի հասնելու պատիւ ու մեծարանք ստանայ: Գու գիտես, որ ես իմ պալատում այնպիսի հմուտ սպասուհի չունեմ, որ սենեակներն ու դահլիճները, ինչպէս հարկն է, կարգի բերել իմանայ այս մեծ հանդէսի համար: Այդ պարտականութիւնը դնում եմ քեզ վրայ, որովհետև դու ամենից լաւ ծանօթ ես իմ պալատի հանգամանքներին: Ինչպէս կուզես, կարգադրիր, հրամաններ տուր, բոլոր ծառաներին, վաղօրօք հրաւէրներ ուղարկիր այն տիկիներին, որոնց արժանի ես համար ում հարսանիքի հանդէսին: Մի խօսքով, ուրիշ կըզան այս պալատը, ընդու-

նիր, հիւրասիրիւ իբրև տիրուհի և հարսանիքը վերջանալուց ետ կրկին ազատ ես, կարող ես զնալ հօրդ տունը:

Թէպէտ բղբշխի ամեն մի խօսքը սուր դանակի պէս ծակում էր Գրիգելոյի զգայուն սիրտը, բայց որովհետև ամեն փառք կորցնելուց ետ չէր դադարում քարասիրտ ամուսնուն սիրելուց, ուստի խոնարհաբար ասեց.

— Տէր, ես ամենայն յօժարութեամբ կը կատարեմ, ինչ էլ հրամայես:

Եւ համբերեց խեղճը, որ տեսնի վերջն ինչ է լինելու:

Պալատի նախկին տիրուհին, շինական կապիտ հագուստում, սկսեց սենեակները, դահլիճները, սրբել, վեր բարել, կարգի բերել բազմակթոռներն իրանց տեղերում դարսել, նախշուն գորգերը փոխել, սեղան պատրաստել, կերակուրներին հետևել. իբրև հասարակ աղախին կամ սպասուհի ամեն բանի հասնել:

Շարունակ ոտի վրայ էլ. ձեռները մի ըտպէ հանգիստ չառան, մինչև որ պալատի մէջ ամեն գործ, հասարակից սկսած մինչև կարևորը, չը կարգադրեցին: Այդ վերջացնելուց ետ մարդիկ ուղարկեց Գվալտիերու անունով, բոլոր ազնուական տիկիներին հրաւիրեց: Ամեն ինչ պատրաստ էր, մնում էր հարսանիքի նստելը:

Իրա օրն էլ հասաւ: Գրիգելոյան չըբաշուեց իրա հագի անձոնի շորերից, բարեսիրտ տի-

բուհու պէս ուրախ զիմաւորեց մեծաշուք օրիորդներին, տիկիներին և ընդունեց:

Ահա Պանագոյի երիտասարդ կոմսն էլ մեծ շքախմբի հետ հասաւ Սալուցցօյի բզեշխի պալատը. 13 տարեկան մատաղահաս հարսնացուի ու նրա 6 տարեկան եղբօր հետ: Ճաշի ժամանակն էր, գիւղերից, մօտ բաղաքներից անագին ժողովուրդ եկել, խոնուել, անհամբեր սպասում էր նորահարսի երևալուն:

Ազնուական տիկիներն շտապեցին առաջ, նորահարսին իրանց մէջ առնելով առօք փառօք տարան դահլիճ: Գրիգելւան ևս առաջ գնալով խոր գլուխ տուեց ու սսեց.

— Բարի լինի գալուստդ, տիրուհի:

Հարսանիքի սեղանը պատրաստ էր, ամենը մօտեցան, որ տեղ բռնեն: Գեռ ճաշ չըսկած, ազնուաշուք տիկիներն ու օրիորդները թախանձեցին բզեշխին, որ կամ նախկին բզեշխուհուն հեռացնի դահլիճից, կամ գոնէ իրա նախկին շքեղ զգեստներից մէկը տայ հագնելու, որ նա օտար հիւրերի առաջ շինական կոպիտ հագուստով չերևայ: Ամեն թախանձանք գուր անցաւ:

— Ոչ, յարգելի տիկիներ և օրիորդներ, նա այնպէս պիտի երևայ օտար հիւրերին, ինչպէս որ կայ, կտրեց նրանց խօսքը Գվալտիերին:

Ներկայ եղողների հայեացքները դարձած էին զէպի նորահարսը. ամենն էլ ուտել խմելը թողած՝ նրան էին աչքով չափում ու ոչ մի պա-

կասութիւն չէին գտնում: Հանդիսականները իրար ականջի փսփսալով ասում էին. —

— Բդեշխը նախկին գեղեցիկ կնոջը հեռացնելով ընտրել է աւելի գողարիկը:

Ինքը Գրիգելւան խելքահան եղած մատաղահաս հարսնացուի գեղեցկութիւնով, առանց զգացածը ծածկելու անկեղծ սրտով մէկ նրան էր գովում, մէկ նրա եղբօրը:

Բդեշխը տեսաւ, որ իրա բոլոր իղձերը կատարուել են, բաւական համարեց կնոջը պատճառած տանջանքները. զգաց, որ գործ դրած արտասովոր միջոցները անզօր դուրս եկան նրա անհուն համբերութեան մօտ, համոզուեց, որ աշխարհի վրայ չըկայ ոչինչ, որ կարենայ նրա ամուր կամքը թուլացնել: Զգում էր, որ այսուհետև իբրև ամուսին կարող է լիուլի հաւատալ Գրիգելւային, երբ նրա մէջ կայ այսքան իմաստութիւն, այսքան համբերութիւն: Գրիգելւան ծանր կսկիծը ամեն հնարով թագցնում էր սրտի խորքում: Սակայն սրտես բզեշխը նրա վիշտը պարզ նկատում էր նրա զէմբից ու ձայնից: Արդևօք այրող վիշտը վերանորոգելու համար, թէ նրա համբերատար սրտին վերջին անգութ հարուածը տալու—յանկարծ բոլոր հիւրերի ներկայութեամբ Գվալտիերին իրա առաջ կանչեց Գրիգելւային ու կծու հեզնանքով հարցրեց.

— Ի՞նչ է քո կարծիքը իմ հարսնացուի մասին, հաւանում ես թէ չէ:

— Ողորմած տէր, այսպիսի աննման հարսնացուին սիլ չի հաւանիլ, պատասխանեց Գրիգելդան, ես հիացած եմ նրանով: Որքան որ հաճելի ու զեղեցիկ է արտաքինով, եթէ այնքան էլ իմաստուն ու կատարեալ լինի, այն ժամանակ վստահ կարող եմ ասել, որ դու նրա հետ ապրելով կը լինես. ամենաերջանիկ մարդը աշխարհիս վրայ:

Բայց տէր, մի բան եմ խնդրում քեզանից: Աղաչում եմ, որ այս ծաղկափթիթ նորահարսին չը տանջես այն կնոջ նման, որ սրանից առաջ քո ամուսինն էր: Սա քո պատճառած կսկիծներին չի կարող դիմանալ. նախ՝ որ չափազանց մատղաջ հասակումն է, երկրորդ՝ փարթամ ապրած է ու քնքուշ մեծացած. իսկ քո նախկին ամուսինը մանկութիւնից սովոր լինելով աղքատ ապրուստի, ընտելացել էր ամեն զրկանքի համբերելու:

Գվալտիերին զարմացաւ Գրիգելդայի աննախանձ սրտի վրայ. տեսնում էր, որ մանկահասակ աղջիկը իրա տեղը բռնելով բղբշխուհի է դառնալու, դարձեալ բարեսրտութեամբ նրա լաւն էր խօսում: Բղբշխը դէմքը քաղցրացնելով ձեռը մեկնեց, Գրիգելդայի բազուկը բռնելով նստացրեց իրա մօտ: Ամենն էլ զարմացան այս տարօրինակ արարմունքի վրայ: Գրիգելդայի սիրտը թրթռում էր, ամբողջ մարմնով դողում: Բղբշխը քիչ լուռ մնալուց ետ խօսեց.

— Վերջապէս ժամանակ է, Գրիգելդա, որ դու վայելես քո համբերութեան պտուղը: Կարծում եմ ժամանակն է, որ բանամ այն մարդկանց աչքերը, որոնք հաւատացած էին, թէ ես մի անխիղճ, անգութ արարած եմ: Թող հիմի հասկանան, որ իմ իւրաքանչիւր գործողութիւնը վաղօրօք մտածուած ու կշռած էր: Քեզ փորձութիւնների ենթարկելով ես հասայ զրած նպատակիս. քեզ սովորեցրի թէ ինչպէս պիտի տանել ամուսնութեան ծանր խաչը և դառնալ ամեն կողմով օրինակելի կին: Հպատակներիս առիթ տուի, որ արժանապէս գնահատեն քո հազուագիւտ առաքինութիւնները և իմանան պատուել ու մեծարել քեզ իբրև իրանց տիրուհու:

Արած դիտողութիւններիցս այն համոզման եմ եկել, որ քանի կենդանի եմ, քեզ հետ ապրելով կարող եմ միշտ հանգիստ, երջանիկ լինել: Քեզ հետ ամուսնանալիս ամենեւին յոյս չունէի, թէ այսպիսի հետևանքի կը հասնեմ: Կեցցես դու և քո համբերութիւնը, որ այնքան ցաւ ու կսկիծն անմոռնչ տարար: Իմ անգին Գրիգելդա, այն սիրու փոխարէն, որ դու խօսքով ու գործով ցոյց տուիր, այն երջանկութեան ու ուրախութեան փոխարէն, որի միակ պատճառը դու ես եղել և այսուհետև էլ դու ես լինելու, ես կամենում եմ մի քանի ըոպէի մէջ քեզ վերագարձնել այն ամենը, ինչ որ քեզանից խլել եմ տարիների ընթացքում և քաղցր բալա-

սանի ուժ ունեցող մի երկու խօսքով բուժել քո սրտի վէրքերը առմիշտ: Գեղ եմ ընծայում այս նորափթիթ աղջիկը, որին իմ հարսնացուն կարծեցիր, քեզ եմ ընծայում նոյնպէս այս աղջկայ եղբայրը: Գրկիր, համբուրիր, դրանք օտարներ չեն, իմ պատուական Գրիգելու, դրանք իմ և քո հարազատ զաւակներն են, որոնց մասին դու և այստեղ ժողովուածներն այն կարծիքն ունէիք, թէ ես անգթօրէն սպանել եմ տուել: Ոչ, ես նրանց ուղարկել էի Բօլօնիա, հօրաքրոջս մօտ, որ խնամքով մեծացնի և կրթիչ Վերջը մարդ ուղարկեցի հօրաքրոջս որդու մօտ, որ երկու երեխանցը վերցնի, դայ, հետը բերելով պատուաւոր անձերից բաղկացած մեծ շքախումբ. իմ պատուէրի համեմատ նա այնպէս էր ցոյց տուել մատաղահաս աղջկանը, թէ նրան բերում է բղբշխի համար հարսնացու: Հոգևոր Տէրի թուղթը կեղծ էր: Այս բոլոր փորձութիւնները կատարուել են յանուն մեր բախտաւորութեան: Ես այսօր նորից քո ամուսինն եմ, ինձ համար չըկայ աշխարհում աւելի սիրելի բան՝ քան թէ դու. այսուհետև համարձակ կարող եմ ինձ համարել բոլոր ամուսիրների մէջ բաղդաւորագոյնը:

Գվալտիերին այլ ևս չը կարաց սառնասիրտ պահել իրան, ուրախութեան արտասուքն աչքերից յորգառատ թափուելով ողողեցին նրա դէմքըն ու կուրծքը: Գիրկն առնելով սքանչելի Գրիգելուային համբուրեց երեսը, ձեռները: Թևից

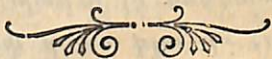
բռնած կամենում էր տանել աղջկայ մօտ, որ տեսածների ու լսածների վրայ մնացել էր շուարած: Ներկայ եղողները զարմացած նայում էին մէկ բղբշխին, մէկ Գրիգելուային, մէկ մատղաշ նորահարսին: Ազնուական տիկիներն այժմ վրստահ մօտենալով բղբշխին՝ նրա ձեռից խլեցին Գրիգելուային և գրեթէ իրանց թևերի վրայ բարձրացրած տարան կողքի սենեակը, վրայից հանեցին շինական կոպիտ հին շորը, հագցրին իրա թանկագին զգեստներից մինը ու յետ բերին գահլիճը: Գրիգելուան ցնծուն դէմքով մօտ գնաց զաւակներին ու մէկ մէկ գրկելով, համբուրելով կարօտ սիրաը հովացրեց:

Սկսուեց մեծ ճաշկերոյթը. ազնուական մարդ թէ կին—ամենն էլ ուրախ էին և մրցում էին իրար հետ, որ այդ տօնը փառահեղ լինի. հանդէսը տևեց օրեր, շաբաթներ. էլ բերան չը մնաց, որ չը գովի Գվալտիերու խելքն ու իմաստութիւնը: Հիւրերն ուրախ սրտով ցրուեցին իրանց տեղերը: Բօլօնիա դարձաւ նոյնպէս Պանագոյի կոմսը իրա շքախմբով:

Բղբշխը Ջիանուկօլօյին հրաւիրեց իրա պալատը և ազնուականների շարքը դասեց: Վիճակը միանգամայն ապահով էր, ամենը յարգում էին նրան իբրև մեծ բղբշխի անօրը. ծերութիւնը բաղքը անցկացրեց և խաղաղ շունչը փչեց աղջկայ թևերի վրայ:

Իտալիայում բղբշխը համարուում էր ամե-

Նաերջանիկ ամուսինն ու հայրը: Չըզիտէր ինչ-
պէս պաշտի ու սիրի իրա աննրման Գրիգորա-
յին, որ իրա անձի օրինակով ապացուցեց, թէ
շատ անգամ ազնուութեան, բարեսրտութեան,
մեծահոգութեան, համբերատարութեան պէս երկ-
նային պարգևներ աւելի շուտ անշուք խրճիթում
կարելի է գտնել, քան թէ իշխանական շքեղ
պալատներում:

Թիֆլիսի գրախանութներում վաճառում են մեր
աշխատութիւնները:

1. ԾՈՎԻՆԱՐ. Գ. ԵՍՍ. Ն	25 կ.
2. ՇԷՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԱՂԶԻԿ. Գ. ԵՍՍՊՐ. Ն	
12 պատկերով.	35 »
3. ԵՐԿՈՒ ԱՂԲԵՐՍՅԵՂ. Բ. ԵՍՍ.	30 »
4. ԱՍՏՈՒԱԾ ԱՂԲԱՏԻ ԿԵՐՊՈՒՄ Ն	20 »
5. ՀԷՔԻԱԹՆԵՐ.	30 »
6. ԵՐԿՈՒ ՉՐՈՅՑ } Երեք խոստովանութիւն	30 »
պատկերով } Բ. Երեք ոսկու պատմութ.	
7. ԱՆՄԵՌ ԱՇԽԱՐՀ.	8 »
8. ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱԿՆԵՐ.	30 »
9. ԾԵՐԵՐԻ ՉՐՈՅՑՆԵՐԻՑ. պատկերով.	20 »
10. ՄՐՏԱՇԱՀ ԲԱՆԵՐ	20 »
11. ԱՍՏՈՒ ԴԱՏԱՍԱՆ. Ն	5 »
12. ԱՍՏՈՒԱԾ ՉԸ ՃԱՆԱԶՈՂ.	10 »
13. ԳԱԼՕ ԱՓՕ. Բ. ԵՍՍ.	12 »
14. ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՈՍԿԻ, պատկերներով.	40 »
15. «ՄԻՐՏ» գրքից պատկերներով.	40 »
16. ԳԱԶ ԱՂԱՍԻ, ՍԻՐԵԼԻ ՀԵՐՈՍ.	25 »
17. ՍԱՍՈՒՆՑԻ ՅՈՎՆԱՆ.	30 »
18. ԽՈՒԼ ԽԱԶԻԿ. Բ. ԵՍՍ. Ն	25 »
19. ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. Ա. կապուկ.	40 »
20. ՓՈՔՐՈԳԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ. Ն	15 »
21. ՎԱՐԴԱՆ. ՂԵՒՈՆԴ. ՄԱՍԻՆ պատկերներով	30 »
22. «ՄԻՐՏ» գրքից Ծնողների նամակները որդուն	15 »
23. ՎԷՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ գրքի գոհարներից	10 »
24. ՈՍԿԵԾԱՄԻԿ. պատկերով. Ն	30 »

Թիֆլիսի գրախանութներում վաճառում են
մեր կազմած դասագրքերը

1. ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱՏԻՈՒԹԻՒՆ, ա. բաժ. ձեռնարկ
ուսուցիչների համար, գինը. . . 40 կ.
2. ԿՐՕՆ. ա. տարի. բարոյախօսական առակներ
և Յիսուսի կեանքից պատմուածներ. 15 »
3. ԿՐՕՆ. բ. տարի. Նահապետների կեանքից
մինչև Յովսէփի մահը. . . 20 »
4. ԿՐՕՆ. գ. տարի. Մովսէսից մինչև Թագա-
ւորութեան բաժանումը. . . 35 »
5. ԿՐՕՆ. դ. տարի. Մարգարէներ և հրէից ազ-
գի վիճակը մինչև Հերովդէս . . . 40 »

Պատրաստ են տպագրութեան

6. Յիսուսի կեանքը մինչեւ Համբարձում. ե. տարի
7. Առաքեալների ժամանակաշրջան եւ Հայաստանի լու-
սաւորիչներ. գ. տարի:

Հեղինակի հասցէն՝ Թիֆլիս. Միքայէլեան
փողոց № 82. բնակ. 9.

Գրքաց. 10

Գ. - Գ. - 19
7. 28. 19

« Ազգային գրադարան

NL0310473

79.14

